

אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא, דחיקא להו מילתא טובא, אמרי ניקום וניזיל ונעבוד עיסקא ונקיים בנפשינא אפס כי לא יהיה בך אביון [דברים ט"ו א].
אולי אותבי תותי גודא רעועא, הוו קא כרכי ריפתא, אתו תרי מלאכי השרת, שמעיה ר' יוחנן דאמר חד לחבריה: נישדהו עלייהו האי גידא וניקטלינהו, שמניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, א"ל אידך: שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא.
ר' יוחנן שמע אילפא לא שמע, א"ל ר' יוחנן לאילפא: שמע מר מדידך? א"ל: לא.
אמר [ר' יוחנן] מדשמעי אנא ואילפא לא שמע שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא, א"ל ר' יוחנן [לאילפא] איהדר ואוקים בנפשאי כי לא יחדל אביון מקרב הארץ [שם שם י"א]. ר' יוחנן הדר, אילפא לא הדר.
עד דאתא אילפא מלך ר' יוחנן, אמרו לו [לאילפא] אי אתיב מר וגריס לא הוה מליך מר?, אזיל תלא נפשיה באסקריא דספינתא, אמר אי איכא דשאל לי במתניתא דר' חייא ור' אושעיה ולא פשיטנא ליה ממתניתין נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא, אתא האי סבא כו'.
(תענית כ"א דע"א).

מהסיפור המעניין ההוא למדים אנחנו כמה ההשיבו את אילפא, עד שהקדימוהו לר' יוחנן בנקטם, "אילפא ור' יוחנן" אילפא קודם, ואמרו שאם היה אילפא יושב באהלה של תורה ולא היה יוצא למיעבד עיסקא אותו היו ממליכים, בהיותו גמיר טפי מר' יוחנן [רש"י שם], ור' יוחנן עצמו תיאר את חבירו זה, "מר" וגם אחרי כל סביבותיו כאשר הדר הראה שאם כי עבד עיסקא גרים טפי מניה [רבינו חננאל ורש"י שם].

אבל ר' יוחנן הדר, חזר ממחשבתו ליעבד עיסקא, כי ר' יוחנן הוא שדרש הכתוב [נדברים ל' יג] ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבור לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישימיענה אותה ונעשינה, כי לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרנים [עירובין נ"ה א], והוא שאמר: איזה תלמיד חכם? כל שהוא מבטל עסקיו מפני משנתו. ובכן בהיותו בימי עלומיו צורבא מרכנן, תלמיד יושב לפני רבותיו, מכר כל נכסיו ונחלאותיו ירושת אבותיו למען התפרנס כל אותן השנים, את כל הון ביתו נתן באהבה שאהב את התורה ב). גבר רב פעלים זה שלא הלך ארבע אמות בלי תורה [יומא פ"ו א] ישב לרגלי רבותיו כל עולם בחיים, וכל עוד היה חזקיה רבו בחיים לא היה ר' יוחנן בעל ישיבה ג), ואך אחרי עלות רבותיו לחיי עד יסד ישיבתו הגדולה אשר עמד בראשה, ותהי תורתו לא לבד חיי שעה לו לכדו כי אם חיי עולם. —

אילפא, כנראה לא היה לו מה למכור, לא ירש נחלת שדה וכרם, ומכלי אמצעים שיאפשרו לו ולביתו לחיות עד הימים שבהם יהיה ראוי להוראה הוכרח לפנות גם לעסקים ולומר טוב תורה עם דרך ארץ ד).

מלאכי השרת קפדו עליהם ה), אם כי ידעו שגם בהיותם סוחרים לא יתפרו מתורתם, אבל הן תורה כזו היא אך חיי שעה לו להלומד.

ר' יוחנן הדר אבל אילפא הוכרח לעשות עיסקא והיה לסמל של "תלמיד חכם — סוחר", ידע אילפא כי אמנם לא תמצא הלכה פסוקה הוראה למעשה בסחרנים ותגרנים ו).

- א) קהלת רבה פ"ו פס' כי העושק יהולל חכם.
- ב) שה"ש רבה פ"ח פס' מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ואם דבי נשיאה תמכו בו [סוטה כ"א סע"א], השתדל ר' יוחנן לשמוטי נפשיה מבי נשיאה [תענית י"ב א].
- ג) ראה תוס' גטין פ"ד ב ד"ה ר' יוחנן.
- ד) וראה ערוך השלם ח"א ערך אילפא שכתב: עיקר שמו היה חילפי או חילפיי ויתכן כי בני דורו כינו אותו "אילפא" על שם שהלך לסחורה עם הספינה, ע' עירובין נ"ג ב כאילפא דאולא בימא ובכ"מ.
- ה) וראה גדרים כ' ע"ב. מאן מלאכי השרת, ר ב נ.
- ו) הסוחר — פוסק רבי אברהם דנציג ז"ל בהקדמת ספרו, "חכמת אדם" העיר על שנכלל "לא בסחרנים" ו, לא בתגרנים" וכתב שתגר יקרא סוחר סיטוני העוסק יום ולילה בסחורה [עין רש"י איוב כ"ח י"ד עה"פ תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עמדי, אם תשאל ליורדי תהום העוסקים במוצא מרגליות ובמוצא זהב וכסף ממקום תהומות הארץ יאמרו לך לא בי היא איני בקי בהוראה, ואם תשאל ליורדי ים לסחורה יאמרו לך לא עמדי כו'], וסוחר נקרא וכול המסבב סוחר לקוחותיו, ויתכן שזהו שהדגיש ר'בן של ישראל — שהיה גם הוא סוחר ראה בספר האורה ח"ב סי' ק"ח ועוד — בכתבו: סחרנין, מ ח ז י ר י נ ב ע י י ר ו ת, תגרנין במקומם, לומר שלא תמצא הוראה הלכה למעשה בסחרנים, וכולים המחזירים בעיירות ובמבואות העיר מפני שהדרך והטלטול ממעט מנוחת הנפש הנצרכה לברורי שמעתתא [ראה בבא בתרא כ"ב רע"א צורבא מרבנן לאו אורחיה לאהדורי], וכמו כן אינה מצויה בתגרנים המרבים בסחורה [כאמרת המשנה באבות לא כל המרבה בסחורה מחכים], ולמדים אנחנו מזה כי מי שאיננו סוחר ותגרן אם קובע עתותיו הפנויות ללמודים זה וזה מתקיים בידו. —

אדם פרטי שאינו בעל משרה ולא יגים לכו בהוראה לא ימצא צורך לשנן חכרות אחרוני האחרונים, אינו עוסק בספרי קצוריהלכות אך קובע הוא עתותיו הפניות לחקר גופי תורה שרשי ההלכות, וכאשר העירוהו חבריו כי אילו היה מיוחד עצמו לגירסא היה הוא המולך, חושב ראש בשיבה, הראה להם אילפא שאם כי אחז במסחר עם כל זה כביר כחו לשאוב מים חיים ממקור מעיינים⁽¹⁾, לפתור ספיקות זוהאחרונים ממשנת קדמונים. —

ואם לא הרשתו עתו לאילפא להרכין תורה בקביות עם חברים מקשיבים ותלמידים חנונים, הנה בחר באמצעי אחר שתהיה תורתו חיי עולם, בכתבו עלי ספר דברי תורתו שחלח בעתותיו שקבע לתורה, אם היום היה למלאכה במסחר או במשרד הנה לילותיו הקדיש למשמר והקנה לו לחבר לרשום בפנקסיו מאשר העלה בלמודיו.

ועלתה לו לאילפא שהגו חכמי ישראל בספריו, ראה מנחות ע' ע"א: כתוב אפנקסיה דאילפא כו', וברושלמי מעשרות פ"ב ה"ד: אמר ר' יונה אשכחתי כתוב בפנקסיה דחילפי כו', וחבירו הגדול ר' יוחנן למד מדבריו ואמר שמועות משמו, ראה בבלי זבחים כ' ע"א והלאה שם כ"א א, ירושלמי תרומות ספ"א, חלה פ"ב ה"ה, ושבת פ"ז ה"ג.

אמנם לא מלך, אבל אילפא אינו חפץ כלל למלך. גענועי אילפא הן ללמוד וללמד, לעשות אונים לתורה לשאוב ממקורות ראשונים ולהשקות צמאים לדבר ה' בשיחות חברים וכפרסום דברי תורה שכתב בפנקסיו. — —

ראובן כמ"ה משה מרגליות.

---

(1) ראה ירושלמי כתובות פ"ו ה"ז: אר"י הדא פשטה שאילתא דחילפא [ממשנתו פשט אילפא השאלה ששאלו מבריתא זו — ק"ע] אמרי אייתבון על גוף נהרא דלא אפיקת מתנייה דר' חייא רבה מן מתניתא וירקוני לנהרא [דאילפא אמר אשב על שפת הנהר אם לא אפשוט ממתניתין כל הדינים ששנה ר' חייא הגדול בבריתא יורקוני לים, ושאלו ממנו ברייתא זו האומר חנו שקל — ק"ע] כו', ושם קדושין פ"א ה"א חילפא [שם חכם ובבבלי נקרא אילפא — ק"ע] אמר אייתבוני על גוף נהרא דלא אפיקת מתניתא דר' חייא רבא ממתניתין ורקוני לנהרא [אמר אשב על שפת הנהר אם לא אוציא כל הדינים השנויים בבריתות דר' חייא הגדול ממתניתין יטילוני לנהר — ק"ע], אמרין ליה והא תני ר' חייא סילעא ארבע דינרין, אמר לון אוף אנן תניתיה [במשנה פרק הזהב], וכוונתו אם שכחתי תלמודי והריני כאחד התגרנים יורדי ים אחזור למקצועי שעסקתי בו אלו השנים ולא ארהיב להכריע בדבר הלכה. הסיבה ההשגחה העליונה כי מצא פתרון ממקורות קדומים לכל השאלות שנשאל ונוכחו חביריו כי תורתו נשתמרה ונחברכה, ראה בבלי ברכות ל"ב ב וירושלמי שם פ"ה ה"א.